

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)

«___» _____ 2024
р.

РЕФЕРАТ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою «Управління публічними фінансами»
на тему: «Управління видатками державного бюджету в умовах воєнного
стану»

Виконавець:

студентка ЦЗВФН
Шатковська Євгенія Олександрівна

_____
/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор
Слатвінська Марина Олександрівна

_____
/підпис/

ОДЕСА – 2024 р.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сьогоденнішніх реаліях видатки державного бюджету є ключовим інструментом задоволення колективних суспільних благ. Успішність країни, добробут її населення та конкурентоспроможність національної економіки визначається саме здатністю ефективно управляти видатками бюджету й оптимально їх формувати та виконувати.

Ключові функції бюджету (розподільча, контролююча та забезпечуюча) виконуються за рахунок ефективного управління його складовими, в першу чергу, видатковою частиною. Процес управління видатками бюджету ускладнюють: політична нестабільність, загроза суверенітету і територіальної цілісності країни, дисбаланси фінансової системи. В сучасних умовах розвитку національної економіки, враховуючі прагнення України інтегруватись до Європейського економічного простору, актуальним стає дослідження проблем досягнення визначених цілей, адже необхідно не лише направляти відповідні ресурси бюджету на пріоритетні напрямки, але також використовувати найкращі підходи для ефективного витрачання бюджетних коштів. Наукові дослідження свідчать про існування складних проблем у процесі здійснення витрат державних бюджетів, розв'язання яких стає ключовим для позитивного впливу на розвиток країни.

Проведення ряду реформ у ключових сферах життєдіяльності держави протягом останніх років вплинули на бюджетні витрати. Однак зміни в практиці реалізації витрат державних бюджетів мали в основному фрагментарний характер. Це в свою чергу призвело до того, що основні системні проблеми залишаються невирішеними і їхнє розв'язання вимагає наукового підходу. Особливо це стосується удосконалення процесу управління видатками державного бюджету, формування та виконання бюджетних витрат для досягнення суспільно важливих цілей.

З огляду на зазначене важливо враховувати людиноцентричну парадигму бюджетного управління, використання новітніх технологій цифрового урядування та забезпечення відповідального й ефективного використання бюджетних коштів. Виклики сьогодення посилюють необхідність забезпечення заходів щодо формування сучасної держави з європейськими цінностями.

Питання щодо теоретичних та практичних аспектів управління видатками державного бюджету є предметом досліджень низки учених, які представляють фінансовий напрям економічної науки. Когорту цих вчених в українській теорії та практиці представляють: В. Горин, В. Дем'янишин, А. Крисоватий, О. Кириленко, М. Крупка, І. Луніна, Б. Малиняк, Ю. Пасічник, М. Слатвінська, І. Чугунов, В. Федосов, С. Юрій тощо. Тоді як серед зарубіжних є сенс відмітити Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Р. Масгрейва, В. Паретто, А. Пігу, П. Самуельсона, А. Сена, Дж. Стігліца, В. Танзі тощо.

Однак не зважаючи на значний доробок цих науковців, виклики сьогодення вимагають поглибленого дослідження цієї проблематики з урахуванням проблематики воєнного стану.

Метою роботи є дослідження теоретичних засад видатків державного бюджету, обґрунтування прикладних аспектів їхнього формування і виконання в контексті воєнного стану й формування рекомендацій щодо шляхів вдосконалення управління ними.

Для досягнення мети роботи було поставлено наступні завдання:

- дослідити концептуальні підходи до розуміння сутності видатків бюджету;
- розглянути функціональне призначення та принципи формування і використання видатків бюджету;
- дослідити ключові чинники управління видатками державного бюджету як інструменту регулювання розвитку суспільства;

- висвітлити планування видатків Державного бюджету в аспекті вирішення завдань соціально-економічного розвитку держави;
- виявити тенденції та проблеми виконання видатків Державного бюджету;
- проаналізувати практику надання міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам України;
- дослідити зарубіжний досвід управління видатками бюджету та виявити можливості його впровадження в Україні;
- сформулювати напрями вдосконалення управління видатками Державного бюджету в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження виступають видатки державного бюджету.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти управління видатками державного бюджету в умовах воєнного стану в Україні.

У кваліфікаційній роботі використовувалися такі методи макроекономічного аналізу: загальнонаукові методи для визначення сутності видатків бюджету; статистичний метод, метод індукції та дедукції для проведення аналізу тенденцій виконання видатків державного бюджету; історичний, логічний, математичного аналізу тощо.

Інформаційною базою дослідження при написанні кваліфікаційної роботи виступали: Бюджетний кодекс, Податковий кодекс України, статистичні дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Звіти Державної податкової служби України, офіційні дані Євростату, монографії, статті та інші наукові праці, дані сайту Відкритий бюджет для громадян, Ціна держави тощо.

Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел. Загалом робота складається з 90 сторінок. Для дослідження наведеної проблеми у роботі використано 14 рисунків та 13 аблиць. Загальний обсяг використаних у роботі джерел склав 68 джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі роботи здобувачка дослідила теоретичні засади формування та виконання видатків державного бюджету. Розкрила концептуальні підходи до розуміння сутності видатків бюджету, висвітлила їх функціональне призначення та принципи формування і використання. Розкрила ключові чинники управління видатками державного бюджету як інструменту регулювання розвитку суспільства. У другому розділі проаналізовано практику та проблематику управління видатками державного бюджету України. Досліджено особливості планування видатків державного бюджету в аспекті вирішення завдань соціально-економічного розвитку держави. Виявлено тенденції та проблеми виконання видатків державного бюджету та розкрито практику надання міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам України. У третьому розділі висвітлено зарубіжний досвід управління видатками бюджету та можливості його впровадження в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення процесу управління видатками Державного бюджету в умовах воєнного стану.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено обґрунтування теоретичних засад видатків державного бюджету, прикладних аспектів їхнього формування і виконання в контексті воєнного стану й сформовано рекомендації щодо шляхів вдосконалення управління ними.

1. На підставі проведеного аналізу та узагальнення підходів вважаємо, що видатки бюджету - сукупність економічних відносини, які визначаються законодавчо-нормативними документами і стосуються розподілу та використання фінансових ресурсів, що здійснюють органи влади від імені суспільства для задоволення їхніх потреб.

2. Обґрунтовано, що функції видатків бюджету класифікувати окремо для двох основних сфер, які є безпосереднім об'єктом впливу бюджетних видатків та формують ендогенне(внутрішнє) та екзогенне (зовнішнє) середовища. Систему суб'єктів, які здійснюють формування та виконання видатків бюджету, вважаємо ендогенним середовищем, в межах якого видатки бюджету виконують функції контролю та програмування. Екзогенне середовище, представлене суспільством та економічною системою, є основною сферою, на яку спрямована реалізація функцій бюджетних видатків. Вплив видатків бюджету на екзогенне середовище відбувається за допомогою функцій розміщення, перерозподілу і стимулювання.

3. Виявлено низку чинників впливу на видатки державного бюджету, які класифіковано на:

- Геополітичні фактори: військова агресія, ізоляція, введення санкцій, втручання во внутрішні справи тощо.
  - Юридичні фактори: правові акти міжнародних інституцій, чинність яких розповсюджується на державу, рішення міжнародних судів, ухвали міжнародних фінансових організацій та інші правові аспекти.
  - Фінансово-кредитні фактори: стан, динаміка та тенденції на міжнародних фінансових, валютних і кредитних ринках.
  - Інфраструктурні фактори: створення, модифікація та ліквідація об'єктів глобальної інфраструктури.
  - Екологічні фактори: завдання збитку навколишньому середовищу, поліпшення екологічного стану.

4. Досліджено та висвітлено планування видатків Державного бюджету в аспекті вирішення завдань соціально-економічного розвитку держави та з'ясовано, що є необхідність, особливо в умовах воєнного стану, підвищити якість розроблення програмних документів. Це

дозволить враховувати реалістичні параметри та налагодити практику внесення своєчасних змін до таких документів.

Аналіз нормативної документації дозволив виявити, що комплекс документів, які визначаються як основа для розроблення плану діяльності на середньостроковий період, мають свої суперечності. З огляду на це практичне використання чинного механізму супроводжується рядом значущих недоліків, серед яких основні включають: невизначеність у розмежуванні змісту плану діяльності на середньостроковий період та програмних документів економічного й соціального розвитку; неясність форми документа плану діяльності Головного Розпорядника Коштів (ГРК); відсутність регулювання місця застосування плану діяльності ГРК у бюджетному процесі, чи то на етапі складання проекту бюджету, чи на етапі його виконання; фрагментарність складу програмних документів, що становлять базу для розроблення плану діяльності, не відповідає принципам демократичного розподілу бюджетних повноважень між гілками влади в Україні; відсутність вивченого механізму моніторингу виконання плану діяльності ГРК на середньостроковий період. Рівень виконання запланованих обсягів видатків загального фонду Державного бюджету України впродовж досліджуваного періоду значно перевищував рівень виконання запланованих обсягів видатків спеціального фонду. Серед основних проблем механізму планування видатків Державного бюджету слід виділити: недостатню правову регламентацію порядку планування видатків; слабкий зв'язок бюджетного планування із стратегічними планами і програмними документами; нерозвиненість традицій бюджетного планування в умовах існування демократичних відносин у суспільстві й функціонування ринкової економіки; логічну неузгодженість короткострокового бюджетного планування з середньостроковим бюджетним плануванням; низький рівень прозорості планування бюджетних видатків; недостатнє наукове обґрунтування пропозицій політичних сил щодо формування бюджету та інше.

5. У 2022 та 2023 рр. відмічається кардинальне зниження бюджетних асигнувань на відміну від бюджетних призначень, що

пояснюється необхідністю гнучкого коригування видатків в умовах воєнного стану.

Витрати, як для загального, так і для спеціального фондів Державного бюджету України, значно зросли протягом останнього періоду. Виявлена нерівномірність динаміки видатків загального фонду Державного бюджету України протягом 2018 - 2023 років, що призвело до змін у їхній структурі. Протягом періоду дослідження найбільше зменшилася частка видатків загального фонду, що спрямовується на міжбюджетні трансферти, яка становить зменшення на 27%, зменшилася частка видатків на економічну діяльність на 2,7%. Натомість відзначається значний ріст частки видатків на оборону на 38,5%, Майже не змінилися видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення лише на 2,2, охорону здоров'я лише на 3,4%. З 17,6% до 9,9% зменшилися видатки на загальнодержавні функції з загального фонду.

Частка витрат на економічну діяльність, яка становила 60,0% від загальних видатків спеціального фонду у 2020 році, кардинально знизилася у 2023 до 8,8%. Змінилися пріоритети в бік оборонних видатків з 13,4 у 2018 році до 75,6% у 2023 році. Соціальних захист з спец фонду державного бюджету знизився з 7% у 2029 році до 0,7% у 2023 році, тобто в 10 разів. Найбільш нестабільними впродовж цього періоду були видатки державного бюджету на ЖКГ.

6. Протягом досліджуваного періоду з 2018 по 2023 рр. загальний обсяг субвенцій з Державного бюджету до місцевих бюджетів зріс з 69,3 млрд грн до 105,8 млрд грн, що становить двократне збільшення. При цьому змінилася їх частка у видатках державного бюджету, скоротившись з 7 % до 3,1%. Проаналізовано практику надання міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам України та встановлено, що процес формування субвенцій з державного бюджету для місцевих бюджетів відбувається в умовах неповного ухвалення спеціальних нормативно-правових актів, які мали б регулювати правові відносини в цій сфері.

7. Виявлено, що серед інструментів і заходів удосконалення управління видатками бюджету у зарубіжній практиці застосовувалися наступні, які могли б бути прикладом для України, а саме: податкові канікули, спрощення процесу інвестування в країну, податкова реформа, бюджетна реформа, земельна реформа, фінансова підтримка розвитку бізнесу, збільшення витрат на освіту, чітке визначення пріоритетів витрачання коштів бюджету на перспективу

З урахуванням досвіду міжкурядової взаємодії в ЄС, Польщі, Німеччині пропонується оптимізувати структуру видатків державного бюджету України наступним чином: визначити середню питому вагу різних статей видатків бюджету у відсотках від ВВП країн ЄС; проаналізувати частку загальних видатків бюджетів країн ЄС у відсотках від ВВП та визначити середнє значення; використовуючи математичні пропорції, визначити оптимальну структуру видатків державного бюджету на основі отриманих даних.

8. Сформовано шляхи удосконалення видатків бюджету та визначено пріоритети у системі програмних документів серед яких варто виокремити такі заходи:

- Впровадити кодифікацію цілей та завдань у програмних документах.
- Сформувати стандартну форму плану діяльності головних розпорядників на середньостроковий період.
- Розробити чітку послідовність дій суб'єктів управління видатками бюджету для реалізації пріоритетів.
- Використовувати інтегрований підхід до планування розвитку держави, регіону і територіальної громади, а також здійснення видатків відповідного бюджету.
- Розробити алгоритм декомпозиції очікуваних результатів програмних документів у детальні показники результативності бюджетних програм.
- Передбачити узгодженість процедур моніторингу виконання програмних документів з використанням бюджетних коштів.

Умови сьогодення породжують потребу у вирішенні суттєво нових завдань для держави та накопичених проблем, які раніше не були вирішені. Визначення

складу та характеру заходів щодо вдосконалення витрат в період воєнного стану створює передумови для подальшої модернізації відносин у сфері бюджетних витрат під час післявоєнної розбудови країни та активізації процесу успішної європейської та євроатлантичної інтеграції.

АНОТАЦІЯ

Шатковська Є. О., «Управління видатками державного бюджету в умовах воєнного стану», кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Управління публічними фінансами», Одеський національний економічний університет.

м. Одеса, 2024 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – видатки державного бюджету. Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти управління видатками державного бюджету в умовах воєнного стану в Україні.

У першому розділі роботи здобувачка дослідила теоретичні засади формування та виконання видатків державного бюджету. Розкрила концептуальні підходи до розуміння сутності видатків бюджету, висвітлила їх функціональне призначення та принципи формування і використання. Розкрила ключові чинники управління видатками державного бюджету як інструменту регулювання розвитку суспільства. У другому розділі проаналізовано практику та проблематику управління видатками державного бюджету України. Досліджено особливості планування видатків державного бюджету в аспекті вирішення завдань соціально-економічного розвитку

держави. Виявлено тенденції та проблеми виконання видатків державного бюджету та розкрито практику надання міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам України. У третьому розділі висвітлено зарубіжний досвід управління видатками бюджету та можливості його впровадження в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення процесу управління видатками Державного бюджету в умовах воєнного стану.

Ключові слова: видатки, державний бюджет, загальний фонд, спеціальний фонд, бюджет, бюджетна система, управління видатками.

ANNOTATION

Shatkovska E. O., «Management of state budget expenditures under martial law», qualifying work for obtaining a master's degree in specialty 072 "Finance, banking and insurance" under the master's program "Management of Public Finances", Odesa National University of Economics.

Odesa, 2024

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is state budget expenditures. The subject of the study is the theoretical principles and practical aspects of managing state budget expenditures under martial law in Ukraine.

In the first section of the work, the researcher investigated the theoretical foundations of the formation and implementation of state budget expenditures. Revealed conceptual approaches to understanding the essence of budget expenditures, highlighted their functional purpose and principles of formation and use. She revealed the key factors of managing state budget expenditures as a tool for regulating the development of society. In the second chapter, the practice and problems of managing expenditures of the state budget of Ukraine are analyzed. Peculiarities of the planning of state budget expenditures in the aspect of solving tasks of the socio-economic development of the state have been studied. The trends

and problems of implementation of state budget expenditures were revealed and the practice of providing interbudgetary transfers to local budgets of Ukraine was disclosed. The third chapter highlights the foreign experience of budget expenditure management and the possibilities of its implementation in Ukraine. Ways to improve the process of managing State budget expenditures in the conditions of martial law are proposed.

Key words: expenditures, state budget, general fund, special fund, budget, budget system, expenditure management.